

Tante Truus is hier!

door Leen Spaans

Van Truus Wijsmuller Meijer (1896-1978) wordt gezegd, dat ze de 'Nederlandse Oskar Schindler' is. Of Raoul Wallenberg. Twee bekende oorlogshelden, internationaal geëerd, die meer slachtoffers uit handen van de nazi's wisten te redden dan wie dan ook. Truus zou zich daar makkelijk mee kunnen meten met de 10000 kinderen, die zij met hulp van velen vanuit nazi-gebied naar een veilig nieuw thuis wist te loodsen. 'Moeder van 1001 kinderen', lieten de volwassen geworden kinderen bij haar overlijden liefdevol in een advertentie afdrukken. Hun 'Tante Truus' was voor altijd in hun hart gebleven. En toch was Truus verdwenen uit ons collectieve geheugen. Gelukkig hebben er stemmen geklonken om haar terug te halen in onze kennis over de Tweede Wereldoorlog. Want het is ongelooflijk wat zij allemaal uit medemenselijkheid en volstrekt belangeloos heeft gedaan.

Truus in de media

In 2015 verscheen er in het tijdschrift Oud Alkmaar van de Historische Vereniging Alkmaar een groot artikel over haar van Lida Boukris-Jong, waarin we konden lezen, dat Truus werd geboren in Alkmaar en haar jeugd doorbracht op de Mient nummer 14, nu deel van het populaire café-restaurant 1480. Er waren eerdere publicaties en studies. In 2014 wijdde Andere Tijden een uitzending aan de 'Transportkinderen'. In 2010 besteedde Het Parool een groot artikel aan Truus en de Transportkinderen, van de hand van onderzoekster Mirjam Keesing (die op dokin.nl een zeer uitvoerige website over dit onderwerp onderhoudt). Ook voor de eeuwwisseling waren er van tijd tot tijd opmerkelijke publicaties in de grote dagbladen, historische tijdschriften en in tijdschriften als Margriet en Panorama. Maar toch moest er eerst nog een veelbekeken tv-programma aan te pas komen voor het doordrong, dat we een heel opmerkelijk verhaal vergeten waren. In een uitzending van De Wereld Draait Door in 2017 vertelden Pamela Sturhoofd en Jessica van Tijn, dat ze een film aan het maken waren met de nog levende ouderen, die de Kindertransporten hadden meegemaakt. Truus Wijsmuller was de spil bij die transporten. Er konden uiteindelijk bijna 10.000 meestal Joodse kinderen worden gered, die anders hun leven hadden verloren in de concentratiekampen. Die film, *Truus' Children* is na jaren werk op 8 maart jl. door Pamela Sturhoofd en Jessica van Tijn gepresenteerd in Amsterdam en zal binnenkort in de bioscopen te zien zijn. Aangrijpende verhalen, waarin duidelijk wordt wat Truus voor deze mensen heeft betekend.

Een beeld voor Truus?

Annet Terberg-Pompe, beeldhouwster, zag die uitzending van DWDD en vroeg zich geroerd af waarom Truus geen standbeeld kreeg in Nederland. Ze zocht dezelfde avond nog contact met Pamela en Jessica en samen besloten ze de gemeente Amsterdam, waar Truus het grootste deel van haar leven woonde en werkte, een voorstel te doen. Maar Amsterdam toonde geen interesse, had al een borstbeeldje van Truus op het Bachplein. Dat stond daar echter vooral om een andere reden, niet zo zeer vanwege haar verzetswerk, maar om haar te eren voor haar gemeenteraadswerk en maatschappelijke betrokkenheid na de oorlog. Had Alkmaar als haar geboortestad wellicht interesse? Het stadsbestuur was enthousiast en inmiddels goed geïnformeerd, want kort daarvoor was Lody van de Kamp zijn boek *Sara, het meisje dat op transport ging* komen aanbieden. Een prachtig verhaal, dat door de ogen van een kind laat zien wat er gebeurde bij die Kindertransporten. Bij zijn lezing pleitte de schrijver er bovendien voor, dat Truus Wijsmuller in haar geboortestad een vernoeming kreeg met een straat of een plein. De Truus Wijsmuller-Meijerstraat werd inmiddels in het najaar van 2019 op passende wijze geopend met aandacht voor de geschiedenis van Truus. Alkmaar gaf Annet Terberg-Pompe graag de opdracht om een beeld voor het centrum van de stad te maken, liefst dicht bij haar geboortehuis op de Mient. Annet zocht al snel de hulp van haar oud-docente Lea Wijnhoven, want

het plan om Truus uit te beelden omringd door 28 kinderen zou wel een hele klus worden. Hoe het beeld tot stand kwam, met welke moderne technieken, is een verhaal op zich.

Samen betalen!

Voor het kostbare project zocht het stadsbestuur de hulp van de Historische Vereniging Alkmaar. Met een publiciteitscampagne en geldinzameling bij particulieren, bedrijven en fondsen droegen we samen met de gemeente de kosten. Zo kon het een beeld worden door en voor onze gemeenschap. De stad is straks op 21 april, Truus' geboortedag, een sieraad rijker, als midden op de Gewelfde Stenen Brug, Truus van alle kanten te bewonderen zal zijn. "Tante Truus is hier" noemden we ons project om onze oud-stadgenoot te eren. Niet alleen omdat haar daden het verdienen om onthouden te worden, ook omdat haar inzet ons er steeds aan herinnert wat onze kinderen ons waard zijn, hoe wij de jeugd moeten beschermen, hoe wij alleen op een sterke nieuwe generatie kunnen rekenen als we de huidige een goed leven bieden. Er is nog zo veel te doen in deze opnieuw verscheurde en geteisterde wereld. Opnieuw zijn er zoveel kindervluchtelingen. Dat ook dit appèl mag doorklinken in "Tante Truus is hier". Een beeld over toen, met een verwijzing naar vandaag.

Moeder van 1001 kinderen

door: Leen Spaans

1938. Complete chaos om je heen. Je winkel afgepakt, je man naar een concentratiekamp, vier kinderen met honger, buiten alleen maar vijandschap. Je staat doodsangsten uit, wat gaat er gebeuren, wat gaan ze je kinderen aandoen. Na de Kristallnacht van 9 op 10 november 1938 weten de Joden in Duitsland en Oostenrijk, dat het niet bij pesterijen en vernederingen zal blijven, dat er meer op het spel staat dan hun bezit, hun banen, hun huizen. Hun leven is in groot gevaar. De angst is onvoorstelbaar, met geen pen te beschrijven. En in Wenen lijken de nazi's nog fanatieker en gemener dan elders. Daar is Adolf Eichmann de baas over de Joden. Hij is speciaal uit Berlijn gekomen om de 'Judenfrage' op te lossen. En hij heeft een duivels plan. Als het lukt om Wenen 'Judenfrei' te maken, gaat dat elders ook lukken. In die diepe sfeer van ontredde kom opeens het bericht binnen, dat er een vrouw uit het verre Holland is gekomen, die gaat regelen dat de kinderen in ieder geval een ticket naar de vrijheid krijgen. Als *jouw* kinderen maar in veiligheid worden gebracht. Zelf zie je dan wel verder. Zo gauw mogelijk achter hen aan. Wie is die engel, die de duivelse plannen van de nazi's durft te weerstaan?

Geen makkelijk kind

Dat is Truus Meijer, geboren in Alkmaar in 1897, op de Mient nummer 14. Ze woonde er tot 1912, tot haar vader met het gezin naar Duivendrecht vertrok, voor een nieuwe baan. Truus had net de driejarige handelsschool afgemaakt aan de Paardenmarkt. Ze zal boos zijn geweest over het merkwaardige getuigschrift dat haar door de Alkmaarse schoolmeesters was meegegeven: "Geen makkelijk kind, die Truus!" Was dat een vooruitziende blik? Want later bleek dat een 'gouden' eigenschap, als Truus het nodig vond om moeilijk te doen in netelige situaties. Net zo lang tot ze haar zin kreeg en als het moest met een grote mond. Als er mensenlevens op het spel stonden, zeker als het om kinderen ging, moest je maar liever geen ruzie krijgen met Truus. Truus gaat bij een bank werken in Amsterdam. In die wereld vindt ze haar man, Johannes Franciscus Wijsmuller. Hij is twee jaar ouder. Ze gaan wonen op de Nassaukade 125 in Amsterdam, driehoog, hun hele huwelijk lang. Als ze trouwen is Truus 25. In 1922 betekende dat ook stoppen met werken. Maar er kwamen geen kinderen, wat een groot verdriet was in hun leven. Truus heeft het er erg moeilijk mee.

Handen uit de mouwen

Op advies van haar arts gaat ze zich inzetten voor maatschappelijk werk en binnen de kortste keren zit ze in tal van comités, zoals de Vereniging van Huiszorg. Ze wordt beheerder van een bewaarplaats voor kinderen van werkende vrouwen. Allemaal vrijwilligerswerk. In de Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen en Gelijk Staatsburgerschap leert ze de voorzitter goed kennen, Mies Boissevain-van Lennep, hartsvriendinnen in het verzet. Feminisme en 'handen uit de mouwen' is daar de sfeer. Het wekt haar belangstelling voor de politiek. In 1935 staat ze voor de Liberale Staatspartij als nummer 6 op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen. Hoe kunnen de vrouwen van Nederland de mannen helpen in de dreigende oorlogssituatie? Ze mochten nog niet het leger in, maar er waren veel handen aan de ploeg nodig, bijvoorbeeld voor de luchtbescherming, de voedselvoorziening, de verpleging, het transport. In 1938 richt samen met vriendinnen het Korps Vrouwelijke Vrijwilligers op. Duizenden vrouwen in heel Nederland worden lid. Het secretariaat van het KVV is in de begintijd thuis bij Truus op die kleine derde verdieping. Zo bouwde Truus Wijsmuller in de loop der jaren een enorm netwerk op. Ze kent bestuurders en politici en beweegt zich in alle lagen van de bevolking. Na de oorlog, op 15 november 1945, rijmde de dichter Ed Hoornik over haar: "In de put of desolaat, mevrouw Wijsmuller weet raad." Dat typeert haar ten voeten uit.

Een verlossend gebaar

Via vriendinnen had Truus, - zelf niet van Joodse afkomst -, contact met de Joodse gemeenschap in Nederland. Sinds Hitler in 1933 in Duitsland aan de macht kwam begonnen Joden Duitsland te verlaten. Er kwamen in West-Europa, Amerika en Canada comités voor Joodse vluchtelingen. Zou Palestina het nieuwe thuisland kunnen worden, was de hoop. Speciaal voor de kinderen kwamen er ook Kindercomités. Truus was er niet lid van, maar ze werd wel gevraagd om te bemiddelen, om naar Duitsland te reizen om bedreigde kinderen op te halen, om kindervluchtelingen die langs de grens zwierven te redden. Als niet-Joodse had ze betere kansen als ze de grens over moest dan de Joden zelf. En vanwege haar reputatie: praktisch, voor niemand bang, problemen zijn er om op te lossen. Met de toenemende terreur van de nazi's in Duitsland en sinds 12 maart 1938 na de Anschluss ook in Oostenrijk werd er op het hoogste internationale niveau vergaderd over de vraag hoe alle Joodse vluchtelingen op te vangen. Er heerste een grote economische crisis in de wereld, de werkeloosheid was overal ongekend, de angst voor de invloed van het communisme verlamde. Antisemitische gevoelens waren overal merkbaar in Europa. Hoe zou de eigen bevolking reageren als de grenzen wijd open zouden worden gezet. Ook Nederland sloot zijn grenzen na de Kristallnacht. Engeland maakte uiteindelijk een verlossend gebaar. Er mochten 10.000 kinderen naar het land komen om te worden geadopteerd of om verder te reizen, naar Palestina, Canada of Amerika. En ze zouden via Nederland reizen. Engels-Joodse pogingen om de medewerking van de nazi's te krijgen mislukten. Was dit wellicht iets voor die daadkrachtige Truus Wijsmuller uit het neutrale Holland. Ze had immers al eens kinderen uit Duitsland gehaald. De eerste keer was wel heel bijzonder. Op 26 november 1938 nadert ze met een groepje van zes Joodse kinderen de Nederlandse grens. Ze waren uit Hamburg vertrokken zonder visa. Het waren de Nederlandse grensbeambten, die de kinderen dreigden terug te sturen. Truus had het geluk, dat in de coupé naast haar Prinses Juliana met haar jonge dochter prinses Beatrix reisde. Truus wilde er best een schandaal van maken en prinses Juliana bij de netelige situatie betrekken. Toen mocht ze doorreizen. Onze beide latere vorstinnen hebben nooit geweten dat er dankzij hun aanwezigheid deze zes kinderen konden worden gered.

Volstrekte bereidheid

En zo reisde Truus op 2 december 1938 via Berlijn naar Wenen: het Engelse kindercomité vroeg haar om met dr. Eichmann te gaan praten. Truus kon niet weten in welk gevaar ze zich stortte. Eichmann was onbekend, de situatie in Wenen onduidelijk. Truus, die kort daarvoor het KVV had opgericht, wist wat ze de jonge vrouwen die er lid van werden voorhield. Het eerste waar het op aan kwam was: "Volstrekte bereidheid, ook tot de nederigste diensten, als de leiding dit nodig acht". Niet zeuren dus, maar aanpakken. Wat ze in Wenen aantrof was met geen pen te beschrijven. Maar hier begon haar 'emigratie' van de duizenden kinderen, bekend geworden als de 'Kindertransporten'. Hoe ze dat voor elkaar kreeg is een verhaal apart.

Truus Wijsmuller-Meijer: tante en stoomwals

door: Leen Spaans

De nood moet heel hoog zijn als ouders hun kinderen willen afstaan aan vreemden en laten vertrekken naar een ander land, waar ze de taal niet van spreken en de gebruiken niet kennen. Uren, dagen staan de Joden, die een kans zien om te vertrekken, in de rij voor een kantoor van de nazi's die daarvoor vergunningen afgeven. Als je geld had, als je familie in het buitenland had, als je relaties had... wellicht had je dan een kans. De nazi's maakten er een tergend vernederend satanisch spel van. Ze stuurden hun slachtoffers van het kastje naar de muur, vroegen tal van schriftelijke verklaringen en eisten alle bezit op. Berooid en geschoffeed, uitgeput en niet zelden mishandeld kwamen ze aan het eind van de dag thuis. Als het afgesmeekte document, de vergunning voor 'emigratie', was verkregen, werd er ondanks alles feest gevierd. Maar velen was het niet gelukt. Morgen weer een kans wagen, nu bij de Amerikaanse ambassade wellicht? Zo ging het er aan toe in de nadagen van 1938, toen Truus in Wenen aankwam.

10.000 kinderen

Ze was er op verzoek van het Engelse Kindercomité, met medewerking van het Nederlandse Comité voor Joodsche Vluchtelingen en met de steun van hoge ambtenaren van Justitie. Engeland nam met de vreselijke gevolgen van de Kristallnacht in ogenschouw het voortouw door 10.000 kinderen het land binnen te laten. Truus had contacten met de Engelsen en wilde bij Eichmann in Wenen bespreken wat er mogelijk was. Maar ze had geen idee waarin ze terecht kwam. Kort na haar aankomst in Wenen werd ze al gearresteerd. Ze was die zaterdag de afgezette Joodse wijk in gegaan, in de vroege avond, de sabbat was voorbij. Wellicht kon ze de leiders van de Joodse gemeenschap vinden. Voor de Joden gold een avondklok. Truus viel dus op in de doodstille straten. Wat deed ze daar, was ze een Jodin in overtreding? Voor ze het wist zat ze in een cel, maar ze blufte zich er uit: "De pers in het westen zou maar wat graag haar verhaal krijgen hoe slecht de nazi's een arische vrouw behandelden!". Dat werkte. Er werd zelfs een afspraak voor haar gemaakt op maandagochtend bij dr. Eichmann. De toen nog volstrekt onbekende SS'er, 31 jaar, gaf leiding aan de verplichte 'emigratie' van de Joden in Oostenrijk. Hij had zijn kantoor in de zomer van 1938 geopend in het geconfisqueerde paleis van Baron de Rothschild. Eichmann zetelde er als een brutale, wrede vorst, bewust van zijn macht.

De schrik van haar leven

Truus Wijsmuller liep die maandagochtend 5 december 1938 van haar hotel naar dat paleis aan de Prinz Eugenstrasse, naast het beroemde Belvédèrepark. Toen zij de hoek omging naar de hoofdingang kreeg zij de schrik van haar leven. Daar stond zo'n lange rij wachtenden voor een vergunning. Ze werden op dat moment doodgereden door de trucks van de nazi's en wie het overleefden werden alsnog doodgeslagen met geweerkolven en koppelriemen. Zij had nog nooit zoiets gruwelijks gezien, maar ze realiseerde zich voor welke missie ze hier was. Gaan helpen betekende arrestatie of ook doodgeslagen worden. En dan werden de kinderen aan hun lot overgelaten. Toen ze voor Eichmann stond werd ze honend ontvangen. Eichmann had niet de gewoonte om vrouwen te woord te staan. Had ze wel vergunning, papieren om hier te zijn? En hoe kwam ze erbij dat hij die Joodse kinderen aan haar afstond? Ze moest eerst maar eens bewijzen, dat ze niet Joods was. "Trek je schoenen en kousen uit, til je rok omhoog, laat je voeten en benen zien". Kennelijk dacht Eichmann daaraan te kunnen zien, dat Truus arisch was. "So rein-arisch und dann so verrückt", was zijn conclusie. Eichmann besloot een spel met haar te spelen. Ze kon 600 kinderen meekrijgen, zaterdag a.s. Die moesten zondag de grens van Duitsland over zijn. Lukte dat, dan kon ze de andere kinderen ook krijgen. In het andere geval wist hij haar te vinden. Hij dacht haar een onmogelijke opdracht te geven. En onder bedreiging. Vertrek op sabbat, daar werken de Joden niet aan mee. Een aparte trein voor 600 kinderen, hoe kom je daar zo snel aan. Truus had dit ook niet

verwacht, ging slechts om te onderhandelen. Maar ze begreep: als ik deze kans verspeel, vergooi ik het lot van die duizenden kinderen.

Verdriet en vreugde

Als een razende ging ze aan het organiseren, bellen naar Engeland en Nederland, taken verdelen met het Joodse Comité van Wenen, vliegen naar Berlijn om de leiders van de Joodse gemeenschap in Duitsland en Oostenrijk uit te leggen, dat de kinderen in veiligheid zouden worden gebracht, vliegen naar Amsterdam om in Nederland onderdak en een overtocht van Hoek van Holland naar Engeland te regelen. En een vergunning om met die kinderen het land in te komen. Naar Keulen om daar met de Duitse douane te regelen, dat de grenscontrole daar al zou beginnen, zodat de trein door kon rijden bij het passeren van de Nederlandse grens. Doelbewust, punctueel, vriendelijk en overtuigend. Het lukte haar. De trein met de eerste 600 kinderen vertrok op tijd uit Wenen. Verdriet en vreugde bij de ouders die achterbleven vchten om voorrang. De trein passeerde op tijd de grens. In Nederland werden de hongerige kinderen op de perrons van Nijmegen getrakteerd op chocola en fruit. 500 kinderen konden meteen met de lijndienst naar Harwich mee, 100 moesten er voorlopig in Nederland blijven.

Meer weten

Hoe die tocht verliep wordt ontroerend en spannend beschreven in de Amerikaanse roman van Meg Waite Clayton, *De laatste trein naar vrijheid* (2020). Wat er gebeurde na aankomst in Engeland is aangrijpend verteld in *Sara, het meisje dat op transport ging* (2017), van Lody van de Kamp. Hoe de geredde kinderen er zelf op terugzien aan het eind van hun leven is te zien in de film van Pamela Sturhoofd en Jessica van Tijn, *Truus' Children* (2020). En hoe Truus deze riskante onderneming ervoer is te lezen in haar biografie *Geen tijd voor tranen* (1961). Dit laatste boek is niet meer te koop en moeilijk te vinden in de bibliotheken. Maar de digitale versie kan gelezen worden via de website van de Historische Vereniging Alkmaar en van het Regionaal Archief Alkmaar.

Organisatietalent

En dan, na die eerste reis. Wat staat Truus nog meer te wachten? Haar snel groeiende reputatie brengt haar steeds dieper in het vluchtelingenwerk. Bijzonder genoeg wint ze het vertrouwen van de nazi's: ze houdt zich aan de afspraken. In die jaren voor de oorlog stuurden de nazi's nog aan op gedwongen of vrijwillige emigratie van de Joden. In beide gevallen na hen beroofd te hebben van hun bezit. De Kindertransporten pasten in dit wrede beleid. Dat de Engelsen zo gek waren om de Joden op te vangen was hún probleem, dachten ze toen nog. Ook bij de Engelsen heeft ze gezag, onder de indruk als men is over haar organisatietalent. In Nederland weet ze goed wie ze moet vermijden, omdat ze onbetrouwbaar zijn, al dan niet openlijk NSB. Maar ook wie haar vrienden zijn, op wie ze onder alle omstandigheden een beroep kan doen. Ze gaat een tijd tegemoet van onvoorstelbare drukte en zorg en weet als allergrootste vrienden naast zich, die haar nooit teleurstellen en zonder wie het allemaal niet gelukt zou zijn, haar man Joop Wijsmuller en haar inwonende huishulp Cietje Hackman. En dan zijn er nog haar vele vriendinnen, de mensen van de Joodse comités, goede ambtenaren en politiemannen, behulpzame mensen van de spoorwegen. Met al die hulp lukt het om in de periode van december 1938 tot september 1939, als Engeland aan Duitsland de oorlog verklaart, met vier transporten per week bijna 10.000 kinderen te evacueren. Truus is de spin in het vernuftige web, waarachter die kinderen veilig zijn. Zo'n groot hart heeft ze voor deze ook voor haar vreemde kinderen, zo'n hartelijke en zorgzame benadering, dat de kinderen haar liefkozend 'Tante Truus' noemen. Maar die andere bijnaam, die ze na de oorlog in de politiek kreeg, 'stoomwals', past haar ook goed. Als het voor de goede zaak was wist Truus van geen ophouden en werd ieder uur van de dag optimaal besteed. Wat er nog meer op haar pad kwam is een ander verhaal. Om te beginnen dat laatste bloedstollende transport op de avond dat Nederland capituleerde, 14 mei 1940.

Truus Wijsmuller: Had ik maar meer bussen gehad

Door: Leen Spaans

Na de eerste schrik in Engeland op 11 december 1938, - hoe vang je plotseling honderden buitenlandse kinderen op -, worden er hanteerbare afspraken gemaakt. Er mogen 150 kinderen per keer komen. Vanaf dat moment komen er vier keer per week 150 kinderen met de trein aan. Dat was heel hard werken, want Engeland wilde 10.000 kinderen toelaten. Hoe lang zou het nog veilig genoeg zijn om de transporten te organiseren! De afspraken werken goed, de treinen komen steeds uit Hamburg en Berlijn en uit Wenen en München. Truus zorgt voor de coördinatie en de communicatie, voor een veilige grensovergang, voor onderdak ergens in Nederland als kinderen niet door kunnen reizen, voor een correcte gang van zaken bij de adoptie in Engeland, zodat niet alleen de mooiste engelachtige kindertjes een nieuw thuis vinden. Ze zet zich in voor opleidingsplekken en werk voor de iets oudere jeugd. Vooral de jongens die bijna zeventien jaar worden lopen gevaar, want de nazi's beschouwen hen dan als volwassen. Dat betekent: verplicht naar een werkkamp.

Smeergeld voor een douanier

Truus is zeer gemotiveerd om zoveel mogelijk kinderen te redden. In België hoorde ze al in 1939, dat de nazi's kinderen vergassen en doodschieten. Maar niemand gelooft haar als ze het in Nederland vertelt. Ook niet hoge ambtenaren op het Ministerie van Justitie waar ze vaker komt om visa te regelen. Ze moest zulke verzinsels niet verspreiden. Het gaf maar onrust en paniekgevoelens. Bovendien, Nederland wilde zich koste wat het kost neutraal opstellen. Zo hadden we ook de vorige oorlog weten te vermijden. Dat er weer een dreigde aan te komen, daar was men wel bang voor. Maar voor je het wist voelde Duitsland zich beledigd en zou het zich van de neutraliteit niks meer aantrekken. Maar Truus wist wel beter. De Gestapo liet haar vlak voor de Duitse inval aan de grens zien wat er al in gereedheid was om de aanval te openen. Nazi-agenten in een uitdagende, overmoedige dronken bui, die wellicht dachten, dat die 'verrückte Holländerin Frau Wijsmuller' dat nog mooi zou vinden ook, waanwijze snotapen van net twintig tegenover een wereldwijze vrouw van in de veertig. Maar ook de waarschuwingen, die Truus daarover gaf aan het landsbestuur werden in de wind geslagen. Ze liep er zelfs gevaar mee, dat ze voor spionne werd aangezien. Of voor profiteur, alsof ze verdiende aan die transporten. Ze is verschillende keren gearresteerd, in Nederland en in de landen waar ze kwam voor de transporten. Ook kort na de oorlog moest ze zich weer verantwoorden: hoe had ze dat toch voor elkaar gekregen, al die reizen voor en tijdens de oorlog. Maar Truus kon zich goed verdedigen, er was geen grond voor welke beschuldiging dan ook, ze had alle bewijzen en vergunningen op papier. Ze weigerde stevast iedere vorm van betaling en als ze toch eens geld kreeg toegestopt van dankbare vluchtelingen bracht ze dat naar het Joods Comité, wat kon worden aangetoond. Ze heeft zelfs menigmaal voor een vlotte passage van een grens, als er weer eens iets niet in orde bleek met een pas of vergunning van een vluchteling, uit eigen zak de onkosten betaald, of het smeergeld om een douanier te vermurwen.

St. Louis en Dora

Typerend voor haar originele en daadkrachtige aanpak was haar betrokkenheid met het stoomschip St. Louis. In mei 1939 vertrok uit Hamburg het Duitse passagiersschip met bijna 1000 Joodse vluchtelingen aan boord naar Havanna. Na veel geld te hebben betaald mochten de Joden daar een nieuw bestaan gaan opbouwen. Maar in Cuba aangekomen bleken hun papieren niet te kloppen. Ze waren bedrogen, alles kwijt en konden niet van boord. Smeekbedes gericht aan Amerika en Canada mochten niet baten: niet welkom. Er zat niets anders op dan terug te keren naar Europa. Duitsland gaf de kapitein het bevel af te meren in Hamburg, maar de dappere kapitein Gustav Schröder negeerde dat, wetend wat zijn passagiers te wachten stond: enkele reis concentratiekamp. Hij gooide het anker uit voor Antwerpen. Koortsachtig overleg met België, Frankrijk, Engeland en Nederland

volgde. De omstandigheden aan boord waren zo langzamerhand na een twee keer zo lange tocht dan gepland penibel. De vier landen werden het eens en Nederland kon zijn deel van de passagiers, een kleine 200 mensen, in veiligheid brengen. Truus werd gevraagd het transport te organiseren. Zij huurde een wat kleiner schip en bracht de mensen via de Zeeuwse en Zuid-Hollandse wateren veilig naar Rotterdam. Een maand later al weer is Truus betrokken bij het vertrek van kinderen met de "Dora". Het is een vrachtschip dat met 450 vluchtelingen vertrekt naar Palestina, waar ze zonder toestemming van de Engelsen, die er het bewind voeren, aan wal zullen gaan.

Geen tijd voor tranen

Zo deden zich steeds weer verzoeken voor om kleinere of grotere groepen mensen te begeleiden naar de vrijheid. Truus haalde mensen op uit Denemarken, uit Zweden. Ze bracht ze naar de Spaanse of Italiaanse grens. Mensen uit Dantzig, Polen, Tsjechoslowakije, de Baltische staten konden op haar hulp rekenen. En ook vele Joodse families in Nederland wisten met haar hulp tijdig het land te verlaten. Bijzonder was het dat niet alleen de Joodse Comités of de Nederlandse overheid haar vroegen te helpen, maar in de oorlog ook de Duitse bezetter. Truus overlegde dan in het geheim met de leiding van het verzet wat verstandig was om te doen. Slim genoeg eiste ze dan altijd weer een wederdienst: 'Maar dan moet die groep kinderen ook nog mee mogen'. Ze vertelt het allemaal in haar biografie *Geen tijd voor tranen* (1961) alsof het niets bijzonders was: als mensen in nood zijn dien je te helpen. Had ze van haar vader en moeder geleerd, die na de oorlog van 14-18 in het huis in Duivendrecht ook tijdelijk Oostenrijkse kinderen hadden opgenomen. Als je haar relaas leest beseft je: er was inderdaad geen tijd voor tranen!

Vrolijke walsmuziek

Na weer zo'n tocht, in mei 1940, nu om een klein kind via het zuiden van Frankrijk en Spanje naar Portugal te brengen, is Truus op 10 mei terug in Parijs als ze verneemt van de portier van haar hotel dat de Duitsers Nederland zijn binnengevallen. Ze waarschuwt de Nederlandse consul-generaal in Parijs, die niet begrijpt waar zij die kennis heeft opgedaan. De Nederlandse radio zendt nog vrolijk walsmuziek uit immers. Hij ziet haar aan voor een spionne en wil haar niet meteen helpen om terug te keren. Maar Truus beseft, dat zij zo snel mogelijk in Amsterdam moet zijn, waar de laatste groep Joodse kinderen in het Burgerweeshuis wacht op transport. Die kinderen zijn nu niet veilig meer. Het lukt Truus om met een Belgische soldatentrein mee te reizen naar het front in het noorden. Onderweg overleeft ze verschillende bombardementen en beschietingen. De gevaarlijke tocht eindigt in Antwerpen waar ze een taxi neemt naar de Nederlandse grens. Haar voet is gebroken, maar ze negeert de pijn en weet met liften Numansdorp te bereiken. Daar wordt ze opgesloten, weer verdacht van spionage. Maar ze ontsnapt en weet met hulp van politie, soldaten, Philipspersoneel, via Den Haag en Leiden op 13 mei Amsterdam te bereiken. Alleen al deze tocht van 10 tot 13 mei is een film waard. Truus heeft zich door de complete chaos, de steeds weer nieuwe gevaren van beschietingen, de arrestaties, de angst bij de mensen die zij tegenkwam een weg moeten banen als een moeder die weet dat haar kinderen gevaar lopen. Niets hield haar tegen.

Vijf bussen

In Amsterdam dreigt weer een arrestatie, maar het lukt haar vijf autobussen te huren en een pas te krijgen om naar IJmuiden te mogen. De 66 kinderen uit het Burgerweeshuis worden ingeladen en de nog vele open plaatsen worden ingenomen door Joodse gezinnen en -alleenstaanden, die door de Joodse organisatie konden worden gewaarschuwd, dat Truus met bussen op de Lijnbaansgracht stond te wachten om een laatste schip naar Engeland te halen. In IJmuiden komt ze in het oorlogsgeweld terecht. Engelse soldaten die Nederland komen helpen, maar te laat, Nederlandse soldaten die haveninstallaties opblazen, wanhopige vluchtelingen, die niet weg kunnen komen en zichzelf van het leven beroven. Truus treft er in die chaos ook een bevriende directeur, de heer

Koning van Maatschappij Nederland. Die zorgt ervoor, dat de marine de hekken voor haar opent, zodat zij met haar bussen het laatste schip kan bereiken. Dat lag eigenlijk klaar om tot zinken te brengen in de havenmond, om de Duitse schepen de doorgang te belemmeren. Maar het schip mag nog met vluchtelingen vertrekken. Truus overtuigt de kapitein van de ss. Bodegraven, dat haar kinderen mee moeten en dat hij meteen moet uitvaren. Truus laat haar jas en tas achter bij de kinderen, als bewijs dat ze terug zal keren, nadat ze nog één keer aan wal moet. Daarmee voorkomt ze paniek bij de kinderen, want Truus blijft aan wal als het schip uitvaart. Ze wil haar man niet alleen achterlaten. “Had ik maar meer bussen gehad”, zegt ze in de tv-uitzending van de jaren zestig *De Bevrijding*, met tranen in haar ogen, “dan had ik nog meer mensen kunnen redden”. Dankzij dat fragment weten we hoe haar stem klinkt. Vriendelijk, bescheiden, maar beslist. En voor onze huidige oren een beetje deftig. De Bodegraven vertrekt om 19:50 uur. Om 20:00 uur capituleert Nederland. Het schip, door het oog van de naald ontsnapt, zwerft negen dagen op zee en kan uiteindelijk afmeren bij Liverpool. Onderweg moest het vele beschietingen, bombardementen en mijnen zien te ontwijken. De kapitein spreekt van regelrechte moordaanvallen. En het schip kan ook niet zo maar afmeren in een Engelse haven, want de autoriteiten zijn er niet op voorbereid en bang dat er op het laatste moment nog een scheeplading Duitse handlangers het land kan binnendringen. Wie was in deze moeilijke dagen nog te vertrouwen. Uiteindelijk, na een levensgevaarlijke zwerftocht helemaal om Engeland heen, ook nog naar Belfast, mag het schip op 19 mei afmeren in de Mersey bij Liverpool, met het laatste kindertransport.

En nog een keer: alle remmen los

Met de capitulatie van Nederland is de missie van Truus niet afgelopen. Het duizelt je bij het lezen van de bewaard gebleven documenten in het NIOD, het Nederlands Instituut voor oorlogsdocumentatie, wat Truus allemaal ervaart in de oorlogsjaren. Ze brengt nog kinderen naar haar families in België, Frankrijk en Spanje. Ze zorg met de verzetsgroep 2000 voor voedselpakketten naar Westerbork, Bergen-Belsen en Theresienstadt. Een grote groep weeskinderen in Westerbork weet ze van vertrek naar Auschwitz te redden. In plaats daarvan wordt het Theresienstadt, wat allen op één na overleven. En daarna, na de oorlog, lijkt er een nieuw leven voor haar te beginnen, weer met de rem eraf. Maar dan in de politiek, het maatschappelijk werk, ziekenhuizen tot in Suriname, opleidingen voor kansarmen, de vele herdenkingen, getuigen in de processen tegen oorlogsmisdadigers, de Anne Frank Stichting oprichten, het Rode Kruis, de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers, interviews geven, meewerken aan onderzoek, een biografie laten optekenen door het journalisten-echtpaar Vrooland. Ook die episode is een boek of film waard.

De laatste jaren van haar leven heeft ze na het overlijden van haar man de Nassaukade in Amsterdam verlaten. Ze is de eenvoudige woning op de derde verdieping van nummer 125 45 jaar trouw gebleven. Ze gaat in 1967 wonen in Buitenveldert, Assumburg 144, ter hoogte van de Bosbaan en het Amsterdamse bos. In 1978 overlijdt ze in Zandvoort, 82 jaar oud. Ze sluit een indrukwekkend, zeer goed besteed leven af. Tijdens haar leven is ze vaak geëerd met hoge onderscheidingen. De Yad Vashem onderscheiding, “rechtvaardige onder de volkeren”, heeft haar diep ontroerd. De foto’s getuigen daarvan. Een borstbeeld op het Bachplein in Amsterdam, straten en plekken in Alkmaar, Amsterdam, Gouda, Hoek van Holland, Leiden, Pijnacker en Coevorden zijn naar haar genoemd. Zelfs in het heelal draait Truus rond met planeetoïde “15296 Tante Truus”, zoals die naar is haar vernoemd.

En toch waren we haar in onze generaties weer bijna vergeten. Het monument, dat we voor haar oprichten in haar geboortestad Alkmaar, tegenover het huis van haar jeugd, in het hart van de stad, zal ons helpen Tante Truus *hier* te houden, in ons midden, in onze harten. Als blijvende bron van inspiratie: hoe rechtvaardigheid onder de volkeren nieuw toekomst geeft in vrede.